

Шеметова Анна Олегівна, студентка
Науково-навчального Гуманітарного інституту НАУ
м. Київ
Науковий керівник: викладач
кафедри української мови та культури Науково-навчального
Гуманітарного інституту НАУ
Онуфрійчук Г. І.

**Явище транспозиції у комунікативних типах речень (на основі
роману С. Моема «Театр»)**

Відомо, що з часом мова зазнає деяких змін, вона розвивається та удосконалюється. У свою чергу мовні явища також знаходяться в постійному русі й переходять один в одного. Одним із таких явищ є транспозиція.

Транспозиція – це використання однієї мовної форми у функції іншої форми – протилежної їй у парадигматичному ряді [4, с. 519]. Засновником теорії транспозиції прийнято вважати відомого швейцарського лінгвіста Шарля Баллі, який все ще вважається єдиним лінгвістом, що найбільш змістовно обґрунтував явище транспозиції. Ш. Баллі писав: «Категорії представляють собою реальність, і якщо мова з такою легкістю переводить знаки з однієї категорії в іншу, то це робиться за допомогою сукупності спеціальних засобів транспозиції, які мова передає в розпорядження мовлення ...» [1, с. 396].

То які ж риси характерні транспозиції саме у комунікативних типах речення? Варто почати з того, що саме вони собою представляють. Отже, в англійській мові, так як і в українській, існує три основні комунікативні типи речень: розповідне, питальне та спонукальне. Розповідні речення констатують факти в позитивній або негативній формі, в питальних реченнях відповідно виражені питання, а спонукальні (наказові) спонукають співрозмовника до дії. Кожен з цих розрядів має свої риси, і кожен може

зустрічатись в значенні будь-якого з інших, набуваючи при цьому особливого модального та емоційного значення, експресивності та стилістичного забарвлення [3, с. 46].

Спочатку розглянемо *транспозицію розповідного речення* з перетворенням його в питання. Така категорія транспозиції є широко поширеною в розмовному стилі мови. В романі Сомерсета Моєма «Театр» відома Лондонська актриса Джулія Ламберт, яка є тогочасним еталоном акторської майстерності та надзвичайно вродливою жінкою, приймає у себе в гостях молодого бідного хлопця, Тома Феннела, сором'язливість та простодушність якого розчулюють актрису. В наведеній нижче репліці можна побачити питання з прямим порядком слів:

"I suppose you've never had anything to do with the theatre from the inside before?" she said.

Транспозиція, тобто прямий порядок слів у питанні Джулії, передає впевненість, адже вона точно знає, що такий простий хлопець як Том раніше ніколи не бував серед акторського бомонду, тому сам факт питання тут скоріше формальний.

Ще один фрагмент показує епізод з роману, коли відомий антрепренер того часу, Джиммі Ленгтон, вистави якого вирізнялись неабиякою майстерністю та смаком, вперше побачив красеня Майкла Госселіна, який був нікудишнім актором, проте його краса та аристократські манери могли зачарувати кожного, в тому числі й прискіпливого та ділового Джиммі:

"I suppose you've been told you're good-looking?"

"That's why I went on the stage. Otherwise I'd have gone into the army like my father."

Це ще один яскравий приклад транспозиції розповідного речення. Надзвичайна врода Майкла говорила про те, що він, певно, не страждав від нестачі шанувальниць, які б з обожнюванням обсипали його компліментами. Отже, це питання виражає цілковиту впевненість у сказаному, тому воно і має прямий порядок слів.

У транспозиції питальних речень можна використовувати не лише риторичне питання з переходом в емфатичне ствердження, але й питання з переходом в спонукальне та окличне речення, які є більш експресивними, ніж форми без транспозиції [2, с. 127]. Звичайний наказовий спосіб, який ми звикли чути в українській мові, навіть пом'якшений словом "please", для англієця буде звучати занадто грубо та безпардонно. Ввічливе прохання вимагає питальної конструкції, таким чином "Give me a pencil, please" (Дайте, будь ласка, олівець) перетворюється на "Will you give me a pencil, please?" (Ви не могли би дати мені олівець?) або ж навіть "Would you mind giving me a pencil?" (Вас не обтяжить дати мені олівець?) та ін..

У розмовному стилі, як англійської, так й української мови, зустрічається прийом транспозиції, при якому окличне речення має значення питального. Нижче наведений приклад демонструє сцену, коли великий шанувальник таланту Джулії, лорд Чарльз Темерлі, подарував їй одну дуже гарну дорогоцінну річ:

"Oh, Charles, how can you! You are so sweet."

Подана репліка Джулії виражає приємне здивування щодо широкого жесту її відданого шанувальника. Порядок слів питального речення підсилює емоційне забарвлення окличної репліки Джулії.

Транспозиція спонукальних речень може бути декількох типів: перехід спонукального речення у розповідне, спонукально-питальне та спонукально-окличне. При цьому враховують семантичну, емоційну та змістовну сторону комунікативного акту.

Нижче подано спонукально-питальне речення, яке, як правило, будується за принципом звичайного питального речення. Проте, питальне речення завжди потребує відповіді, а подібна транспозиція навпаки виражає жагу мовця запропонувати щось співрозмовцю, вмовити його вжити якихось заходів, домогтися від нього дозволу на щось та ін..

"Are you satisfied to go on playing those sort of parts for ever? You'll get stuck in them and the public won't take you in anything else. Seconds, that's all you'll play.

Даний фрагмент описує епізод з роману, коли Джиммі Ленгтон вперше зустрів Джулію та оцінив її величезний акторський потенціал, хоча достатнього досвіду та високого рівня театральної майстерності актриса на той час ще не мала. Це питання Джиммі насправді не вимагає жодної відповіді, оскільки його єдиною метою є спонукання Джулії прийняти його умови, хоча вони й не вигідні, а отже погодитись працювати на нього.

Отже, як ми можемо бачити, мова – це живе та надзвичайно гнучке явище. Вона має здатність трансформуватись із однієї форми в іншу, що було показано на прикладі транспозиції комунікативних типів речення, яка має широке застосування як в розмовній мові, так і в художніх творах. Транспозиція у всіх її проявах використовується для досягнення експресивності, емоційності й виразності мовлення, а також мовної цілісності та повноти.

Список використаної літератури

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка; пер. с франц. / Шарль Балли. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1955. – 416 с.
2. Блох М. Я. Теоретическая грамматика английского языка: Учебник. Для студентов филол. фак. ун-тов и фак. англ. яз. Педвузов / Марк Яковлевич Блох. – М.: Высш. школа, 1983. – 383 с.
3. Долгова О. В. Синтаксис как наука о построении речи / Ольга Викторовна Долгова. – М.: Наука, 1980. – 210 с.
4. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь / Виктория Николаевна Ярцева. – 2-е изд., доп. – М. : Большая рос. Энциклоп., 2002. – 709 с.
5. Longman Dictionary of Contemporary English. – Ldn.: Pearson Educatoin Limitid, 2001. – 1668 p.